

บทความวิจัย

เรื่อง พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณ (Shamanism)
และการกำเนิดมูตังในยุคอาณาจักรซิลลา (Silla)

โดย

นางสาวอภสร จันทร

รหัสนักศึกษา 620510407

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะ

อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสกลนคร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสกลนคร

ชื่อสารนิพนธ์/บทความวิจัย	พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลัทธิการนับถือภูตผีและ วิญญาณ (Shamanism) และการกำเนิดมูตังในยุคอาณาจักรซิลลา (Silla)
ผู้เขียน	นางสาวอภสร จันทร
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ดร.พิภู บุซบก
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2565

บทคัดย่อ

บทความวิจัย พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณ (Shamanism) และการกำเนิดมูตังในยุคอาณาจักรซิลลา (Silla) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณ (Shamanism) และการกำเนิดมูตังในยุคอาณาจักรซิลลา (Silla)

ผลการศึกษาพบว่า สังคมบนคาบสมุทรเกาหลีรับอิทธิพลความเชื่อเรื่องวิญญาณมาจากชนเผ่าในไซบีเรีย และกลายเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่คู่กับสังคมเกาหลีนับตั้งแต่ยุคก่อตั้งรัฐ ความเชื่อแบบวิญญาณนิยมถูกนำมาใช้ในการกำหนดสถานะของผู้นำรัฐซิลลาตอนต้นด้วย โดยตำนานการกำเนิดของผู้นำรัฐซิลลาตอนต้น จะแสดงพัฒนาการของความคิดความเชื่อ พัฒนาการทางการเมือง รวมถึงพัฒนาการทางสังคมจากยุคสัมฤทธิ์ไปสู่ยุคเหล็กด้วย คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำอาณาจักรซิลลาตอนต้นที่เป็นภาษาถิ่น ซึ่งถ่ายทอดมาจากรัฐซัมฮัน ในยุคที่ยังไม่มีการสถาปนาเป็นอาณาจักรยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำ และสะท้อนความเชื่อดั้งเดิมที่ผู้โยกกับการเมืองได้ด้วย

คำสำคัญ : คนทรง, วิญญาณนิยม, อาณาจักรซิลลา, คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณ (Shamanism) และการกำเนิดมูตังในยุคอาณาจักรซิลลา (Silla) เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450 112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study)

บทความชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ดร. พิภู บุซบก อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการตรวจสอบ ช่วยปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณคุณแม่ที่ให้ความรัก ให้กำลังใจมาตลอด รวมถึงเพื่อน ๆ ที่ให้คำปรึกษาและร่วมผ่านช่วงเวลานี้ไปด้วยกัน ขอขอบคุณศิลปินวง EXO ผู้เป็นแรงบันดาลใจในการเรียน การฝึกฝนพัฒนาตนเอง การใช้ชีวิต และการกำหนดเป้าหมายในอนาคตมา ตั้งแต่ปี 2011 ที่เดบิวต์และเริ่มทำกิจกรรมมาจนถึงปัจจุบัน สุดท้ายนี้ขอขอบคุณคุณยุนจงอู จากรายการ Boys Planet ที่สร้างรอยยิ้มและความหวังให้ในช่วงสุดท้ายของการทำบทความวิจัยชิ้นนี้

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

อภิสร จันทร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ--	ค
สารบัญภาพ--	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	2
วัตถุประสงค์	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
การทบทวนแนวความคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง	3
ขอบเขตการศึกษา	5
วิธีการศึกษา	5
บทที่ 2 ลักษณะความเชื่อดั้งเดิมบนคาบสมุทรเกาหลี	6
การบูชาเทพเจ้าแห่งแสงสว่างเป็นเทพเจ้าสูงสุด	7
การบูชาเทพเจ้าแห่งการเพาะปลูก	10
การบูชาเทพเจ้าในลักษณะผสมผสาน	11
การปรับตัวของความเชื่อดั้งเดิมบนคาบสมุทรเกาหลี	11
บทที่ 3 กษัตริย์หรือคนทรงเจ้า : คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำของ	15
อาณาจักรซิลลาตอนต้น	
คอสอกัน (거서간)	16
ชาซาอุง (차차웅)	16
อีซากีม (이사금)	17
มาริบกัน (마립간)	17
สรุปผลการวิจัย	18
บรรณานุกรม	19

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่	หน้า
1 จดหมายเหตุซึ่มกุกยูซา	6
2 ภาพวาดของพระเจ้าทันกุน	8
3 การเกิดของพักฮย็อกกอเซ	8
4 คนทรงเจ้า หรือ ผู้นำรัฐมาฮัน	9
5 เครื่องแบบพิธีกรรมของคนทรงเจ้า หรือหมอผีของชนเผ่าเก่าแก่แถบไซบีเรีย	9
6 ภาพวาดของซันชิน	10
7 ศาลเจ้าบูชาพระแม่แห่งภูเขาซอนโด	13
8 รูปปั้นเทพแห่งภูเขาซอนโด	14

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญ

สาธารณรัฐเกาหลี (Republic of Korea) หรือ เกาหลีใต้เป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการส่งออกสินค้าทางวัฒนธรรม (soft power) เป็นอันดับต้น ๆ ของเอเชีย ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมการบันเทิง ทั้งในรูปแบบละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือดนตรี K-Pop รัฐบาลเกาหลีได้นำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาผสานกับความสามารถสร้างสรรค์และผลิตเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมได้อย่างดี แม้กระทั่งความเชื่อดั้งเดิมอย่างความเชื่อเรื่องภูตผีและวิญญาณ (shamanism) รัฐบาลเกาหลีได้ก็สามารถผลักดันให้เป็นที่รู้จักในระดับโลกผ่านการเต้นรำแบบดั้งเดิมชองมู (cheoyong mu) เป็นรูปแบบการเต้นรำของคนทรงหรือหมอมผีในการประกอบพิธีกรรม และพิธีกรรมยงดิง (yeongdeung gut) เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมที่จัดขึ้นในเกาะเชจู ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage : ICH) ในค.ศ. 2009

ลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณ (shamanism) เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือกันบริเวณคาบสมุทรเกาหลี หัวใจสำคัญของความเชื่อดังกล่าวคือการเคารพบูชาเทพเจ้า วิญญาณ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่า แม่น้ำ (Kim, 2010) ด้วยการทำพิธีกรรมหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ เช่น การเต้นรำ ร้องเพลง (สวด) สรรเสริญ หรือการเลี้ยงน้ำและอาหารเพื่อให้เทพเจ้าหรือวิญญาณพึงพอใจ และขอพรต่อเทพหรือวิญญาณเหล่านั้น พิธีกรรมเข้าทรงเพื่อสื่อสารกับเทพ วิญญาณ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติโดยตรง แต่มนุษย์ทั่วไปไม่สามารถติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้าหรือวิญญาณเหล่านั้นได้ จึงต้องมีคนทรงหรือหมอมผีที่มีความสามารถในการสื่อสาร หรือเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับเทพเจ้าหรือวิญญาณ ผู้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางดังกล่าวมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามภูมิภาค เพศ และลักษณะของความสามารถ แต่เป็นที่รู้จักกันมากในชื่อ-มูดัง (mudang) (Lee, 1973) เนื่องจากชาวเกาหลีมีวิถีชีวิตที่ผูกโยงกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด จึงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพืชพันธุ์และการเก็บเกี่ยวมากมาย ที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติที่ลบลับตาให้เกิดผลผลิตตามความต้องการ ด้วยเหตุนี้เกาหลีตั้งแต่ยุคโบราณจึงมีพื้นฐานความเชื่อผูกโยงกับธรรมชาติและวิญญาณนิยม ลัทธิความเชื่อในภูตผี วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้คนทรงหรือมูดังกลายเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากในยุคสังคมเกษตรกรรม

ถึงแม้ว่าความเชื่อดั้งเดิมเรื่องภูตผีและวิญญาณจะฝังรากลึกในสังคมและวัฒนธรรมเกาหลีมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคเผ่าพันธุ์ แต่ก็ผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากด้วยเช่นกัน ทั้งอิทธิพลภายใน อย่างสงครามในประเทศ ตลอดจนอิทธิพลภายนอก เช่น การขยายอำนาจ ภัยคุกคามจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศจีน และประเทศ

ญี่ปุ่น ในระหว่างนั้นเองเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อ ทำให้ทัศนคติของชาวเกาหลีต่อศาสนาดั้งเดิม และ อาชีพคนทรง หมอผี หรือมูตงเปลี่ยนแปลงไป

จากเอกสารซัมกุกยูซาได้กล่าวถึงตำนานที่เล่าเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักรเกาหลี (Lee, 1973) และเล่าว่า ต้นบรรพบุรุษของชาวเกาหลีคือ ทันกุน (Dangun) ทันกุนเป็นหลานของเทพสวรรค์สูงสุดฮวานอิน (Hwanin) ฮวานอินมีลูกชายชื่อฮวานอุง (Hwanung) ฮวานอุงครองรักกับหมี่ที่จำศีลจนได้พรให้กลายเป็นสาวงาม และให้ กำเนิดบุตรชายชื่อ ทันกุน ผู้ก่อตั้งอาณาจักรโคโจซอน (Gojoseon) จากเนื้อหาของตำนานจะเห็นได้ว่ามีพื้นฐานมาจากความเชื่อในภูตผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ในยุคภายใต้การปกครองของราชวงศ์โชซอน พิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมถูกมองว่าเป็นความเชื่อมงาย เป็นศาสนาของกลุ่มคนชายขอบ รวมถึงคนทรง หมอผี หรือมูตงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มคนที่ต่ำที่สุดของระบบชนชั้นในสังคมด้วย ในช่วงที่เกาหลีตกเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น ศาสนาดั้งเดิมถูกมองว่าเป็นเรื่องมงาย ไม่ทันสมัย ทำให้ผู้ประกอบพิธีกรรม หรือคนที่มีอาชีพคนทรง มูตงต้องย้ายที่อยู่ และที่ท่ามาหากิน

จนกระทั่งรัฐบาลเกาหลีใต้เริ่มเล็งเห็นผลประโยชน์ของการส่งออกสินค้าทางวัฒนธรรม จึงเลือกหยิบเอา ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่-อย่างพิธีกรรมยองตึง (yeongdeung gut) ตามความเชื่อของลัทธินับถือภูตผีและวิญญาณที่จัดขึ้นเป็นประจำบนเกาะเชจูเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศเกาหลีใต้ (Yun, 2015) รวมทั้งการเต้นระบำชอยงมู (cheoyongmu) การเต้นรำแบบดั้งเดิมของเกาหลีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมของมูตงตามศาสนาดั้งเดิมก็ได้กลายเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายด้วย ถึงแม้ว่ารูปแบบพิธีกรรมและการเต้นรำดั้งเดิมจะกลายเป็นสินค้าที่สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจำนวนมากแก่เกาหลีใต้ และกลายเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยว (Yun, 2015) -อย่างไรก็ตามประชากรในประเทศเกาหลีใต้ที่มีอาชีพเป็นคนทรงหรือมูตงยังคงต้องเผชิญกับทัศนคติด้านลบในสังคม ทั้ง ๆ ที่ตำนานต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสาร บันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญจะแสดงให้เห็นว่าต้นกำเนิดหรือบรรพบุรุษของมูตงล้วนเป็นคนจากชนชั้นปกครองก็ตาม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณ (Shamanism) และการกำเนิดมูตงในยุคอาณาจักรซิลลา (Silla) โดยมุ่งเน้นศึกษาด้านานที่เกี่ยวข้องกับมูตงในยุคซิลลา สาเหตุและปัจจัยว่าทำไมลัทธินับถือภูตผี วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ (shamanism) ซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมของประเทศบนคาบสมุทรเกาหลี และคนทรงหรือมูตงซึ่งเคยได้รับการยกย่องในสังคมยุคโบราณถูกลดบทบาทและความสำคัญในสังคมเกาหลี

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาจุดกำเนิดและความเป็นมาของความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติบนคาบสมุทรเกาหลีผ่านตำนานการเกิดมูตง

2.2 เพื่อศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงมูตังถูกลดบทบาทและความสำคัญลง

3.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1 เข้าใจจุดกำเนิดและความเป็นมาของความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติบนคาบสมุทรเกาหลีผ่านตำนานการเกิดมูตัง

3.2 เข้าใจสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงมูตังในประเทศเกาหลีได้ถูกลดบทบาทและความสำคัญลง

4.การทบทวนแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณในคาบสมุทรเกาหลีเป็นที่ถกเถียงว่าความจริงแล้วมีต้นกำเนิดมาจากสังคมวัฒนธรรมบนคาบสมุทรเกาหลีเองหรือได้รับอิทธิพลจากพื้นฐานความเชื่อจากวัฒนธรรมอื่น

Lee Jungyoung (1973) กล่าวในงานวิจัย *Concerning the Origin and Formation of Korean Shamanism* ว่าลัทธินับถือภูตผีและวิญญาณบนคาบสมุทรเกาหลีว่าเป็นการรับอิทธิพลความเชื่อมาจากชุมชนใกล้เคียงบริเวณนั้น และอ้างถึงที่มาในแง่ของนิรุกติศาสตร์ของลัทธินี้ด้วย ในภาษาเกาหลี คนทรงหรือหมอผีจะเรียกว่า ‘มูตัง’ (Mudang) สันนิษฐานว่ารับอิทธิพลมาจากภาษาจีน โดย mu หมายถึงการใช้เวทย์มนตร์คาถาหรือปาฏิหาริย์ ส่วน dang/tang หมายถึงแท่นบูชา สถานที่ประกอบพิธีกรรม แต่เดิมใช้เพียงแค่ mu ในการสื่อถึงลัทธิคนทรงหมอผี และไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มเติม dang/tang ต่อท้ายไปในยุคใด แต่เอกสารซัมกุกยูซา¹บันทึกทางประวัติศาสตร์ของเกาหลี อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานนี้ยังคงมีหลักฐานไม่เพียงพอที่จะสรุปว่าลัทธินี้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากประเทศจีน

Akiba Tokashi (1938) ศึกษาที่มาของคำว่า mudang เชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากคำว่า Utagan/Utakan ในภาษาอูรอล-อัลไต (Ural-Altai) ซึ่งมีความหมายว่า Female shaman หรือคนทรงหญิง Hakutori Kurayoshi (1973) คำเรียกคนทรงที่เป็นเพศชายในภาษาเกาหลี ‘พันซู’ (Pansoo) น่าจะมาจากคำว่า Baksi/Balsi/Bahsih ในภาษาอูรอล-อัลไต (Ural-Altai)

¹ 삼국유사 (Samguk Yusa/ซัมกุกยูซา) หรือ Memorabilia of the Three Kingdoms (ความทรงจำของสามอาณาจักร) เป็นบันทึกตำนาน นิทาน และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรบนคาบสมุทรเกาหลีตั้งแต่ก่อนยุคสามอาณาจักรจนถึงหลังยุคสามอาณาจักร เขียนขึ้นโดยพระอิลยอน (일연)

หากพิจารณาในแง่ของนิรุกติศาสตร์ภาษาศาสตร์ Lee Jungyoung เห็นด้วยกับ Akiba เนื่องจากลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณอยู่กับสังคมเกาหลีมาอย่างยาวนาน ก่อนที่จีนจะมีอิทธิพลเหนือคาบสมุทรเกาหลี จึงเป็นไปได้มากกว่าที่ลัทธิความเชื่อนี้อาจจะรับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมมองโกลหรือไซบีเรียที่ใช้ภาษาอูราล-อัลไต

Kim Jaewon (1947) ศึกษาตำนานการก่อสร้างอาณาจักรเกาหลี หรือตำนานปฐมกษัตริย์ทันกุน ซึ่งได้รับการเคารพนับถือในฐานะบรรพชนของชาวเกาหลี และมีฐานะเดียวกับคนทรงหรือร่างทรง เนื่องจากเป็นหลานของเทพสูงสุดแห่งสวรรค์ฮวานอิน (Hwanin) และเป็นบุตรที่เกิดจากหมี พบความเชื่อมโยงของชื่อทันกุน (Dangun) มีความหมายคล้ายกับคำศัพท์ในภาษามองโกลเรียกว่า Tanger ซึ่งแปลว่า Heaven

George Nioradze (1925) ศึกษาวัฒนธรรมของชนเผ่าที่นับถือวิญญาณนิยม พบว่ามีความเชื่อมโยงกันอยู่ ชนเผ่าที่นับถือวิญญาณนิยมจะยกให้หมีเป็นสัตว์ของเทพ หรือเป็นตัวแทนของเทพที่พวกเขา นับถือ อย่างชนเผ่าในเขตไซบีเรีย ชนเผ่าไอนุ² (Ainu) รวมถึงชนเผ่าบนคาบสมุทรเกาหลีก็นับถือหมีเป็นสัตว์บรรพชนของชาวเกาหลีด้วยเช่นกัน

งานวิจัย *An Investigation on the History and Structure of Korean Shamanism* โดย Arevik Chačatryan (2015) กล่าวว่าลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณเป็นความเชื่อแรกที่ปรากฏบนคาบสมุทรเกาหลี มีวัตถุประสงค์เพื่อเคารพสักการะต่อเทพเจ้าในธรรมชาติ โดยเน้นการแสดงเคารพด้วยการทำพิธีกรรม บวงสรวง เต้นรำ ร้องเพลง และขับไล่สิ่งชั่วร้ายซึ่งเป็นต้นเหตุของโชคร้ายที่อาจเกิดขึ้นได้ ลัทธิดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงตามความเชื่อของคนในยุคศตวรรษที่ 19 โดยช่วงแรกลัทธิจะนับถือบูชาเทพเจ้าสูงสุดแห่งสวรรค์ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพแห่งแสงสว่าง ต่อมาเกิดการปรับตัวและเปลี่ยนเป็นนับถือเทพีแห่งพื้นดิน หรือเทพีแห่งพืชพันธุ์ เพื่อขอพรให้ดลบันดาลผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ ก่อนที่ลัทธิจะปรับตัวใหม่อีกครั้งเป็นการนับถือแบบผสมผสานกัน เพื่อขอพรตามความต้องการที่หลากหลายมากขึ้นของมนุษย์ เช่น ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ ชัยชนะในสงครามการรบ เป็นต้น

Kim Chongsuh (2010) กล่าวในงานเขียน *The Concept of “Korean Religion” and Religious Studies* ว่าคำว่า Jonggyo หรือศาสนาในภาษาเกาหลีหมายถึง คำสอนพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น Korean religion หรือศาสนาเกาหลีจึงมีความหมายถึง ระบบสัญลักษณ์ซึ่งเป็นหลักการใช้ชีวิตที่ชาวเกาหลียึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ทำให้ศาสนาเกาหลีมีความเป็นพหุนิยมและมีกระบวนการที่แตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้คนในสังคม ณ ช่วงเวลานั้น หากประสบการณ์หรือการรับรู้ของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

² ชนเผ่าพื้นเมืองทางตอนเหนือของประเทศญี่ปุ่น ตั้งถิ่นฐานบริเวณเกาะฮอกไกโดในปัจจุบัน เป็นชนเผ่าที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ นับถือวิญญาณนิยม และยกให้หมีเป็นสัตว์เทพเจ้า

ก็จะทำให้ศาสนาเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน ลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณบนคาบสมุทรเกาหลีไม่ได้หายไปจากสังคม แต่ยังคงแทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของคนบางกลุ่มตลอดมา และสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนที่สุดต่อลัทธินับถือภูตผีและวิญญาณคือการทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่ (Modernization)

ในขณะที่ Kim Chongsuh มองว่าการเข้ามามีอิทธิพลของตะวันตกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยยะสำคัญ Ryu Dongsik (1984, อ้างถึงใน Arevik, 2015) กล่าวว่าลัทธิการนับถือภูตผีและวิญญาณมีการเปลี่ยนผ่านมาตลอด ขึ้นอยู่กับเวลาหรือยุคสมัยและศาสนาอื่นที่มีอิทธิพล ทำให้เกิดการผสมผสานความเชื่อหรือการถุกกลืนความเชื่อ เช่น การผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนาที่รับอิทธิพลมาจากจีนเข้ากับพิธีกรรมตามความเชื่อของลัทธิดั้งเดิม ทำให้เกิดเป็นประเพณีการเต้นรำและร้องเพลงในวันพัลกวันฮเว (P'algwanhwe) การผสมผสานความเชื่อเรื่องเทพหรือสิ่งเหนือธรรมชาติเข้ากับหลักความคิดหยินหยางหรือฮวงจุ้ยตามอิทธิพลของลัทธิเต๋าที่รับมาจากจีน และพิธีกรรมขับไล่โรคระบาดในช่วงตรุษเกาหลี (วันขึ้นปีใหม่ตามจันทรคติของเกาหลี) ก็เป็นการผสมผสานความเชื่อจากศาสนาอื่นที่มีอิทธิพลเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของเกาหลีเช่นกัน

5. ขอบเขตการศึกษา

โครงร่างวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาจุดกำเนิดและความเป็นมาของความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติบนคาบสมุทรเกาหลีผ่านตำนานที่เกิดขึ้นในยุคซิลลา (Silla) และศึกษาสาเหตุและปัจจัยในช่วงที่ศาสนาอื่นเข้ามามีบทบาทบนคาบสมุทรเกาหลี ที่ทำให้ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงมรดกถูกลดบทบาทและความสำคัญลง

6. วิธีการศึกษา

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และนำเสนอในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

ลักษณะความเชื่อดั้งเดิมบนคาบสมุทรเกาหลี

มนุษย์กลุ่มหนึ่งตั้งรกรากอยู่บนคาบสมุทรเกาหลีมานานแล้ว และปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับบ้านเมืองและผู้คน หลักฐานดังกล่าวเป็นจดหมายเหตุที่รวบรวมเหตุการณ์สำคัญในอดีตซัมกุกยูซา (삼국유사/Samguk Yusa)³ ครอบคลุมเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 10 รวมถึงตำนานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งอาณาจักรโบราณบนคาบสมุทรเกาหลีด้วย

ภาพ 1 จดหมายเหตุซัมกุกยูซา
ที่มา : <https://t.co/yCauc12B3g>

อย่างไรก็ตามตำนานการก่อตั้งรัฐหรืออาณาจักรโบราณที่ถูกบันทึกไว้มีลักษณะของวิญญานนิยม ซึ่งเป็นพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนบนคาบสมุทรเกาหลีและแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาต่อเทพเจ้า รวมถึงคนทรงเจ้าที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างเทพเจ้า สิ่งเหนือธรรมชาติและมนุษย์ ความเชื่อแบบวิญญานนิยมถือเป็นรากฐานสำคัญที่ฝังอยู่ในความคิดและวิถีชีวิตของคนเกาหลีนับตั้งแต่เกิดจวบจนสิ้นชีวิต ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาจะถูกแทรกแซงจากความเชื่ออื่น ๆ ที่มีอิทธิพล หรือด้วยเหตุผลทางการเมือง ความเชื่อดั้งเดิมอย่างวิญญานนิยมก็ยังคงยึดโยงกับคนเกาหลีอย่างมีนัยยะสำคัญ

สาเหตุที่ทำให้ความเชื่อแบบวิญญานนิยมในสังคมเกาหลียังคงอยู่รอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน สาเหตุประการแรกเป็นเพราะความเชื่อแบบวิญญานนิยมอยู่คู่กับมนุษย์กลุ่มนี้ที่ยังไม่ถูกเรียกว่าคนเกาหลี นับตั้งแต่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานบนคาบสมุทรเกาหลี ตามที่ Daniel Tudor (2565: 24) ได้กล่าวเกี่ยวกับช่วงก่อนประวัติศาสตร์เกาหลีว่า

โฮโมอีเรกตัส (homo erectus) ที่ร่องรอยการใช้ชีวิตในคาบสมุทรเกาหลีตั้งแต่เมื่อ 400,000 ปีก่อน ในขณะที่มนุษย์ปัจจุบันอาศัยอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือมาเกือบ 40,000 ปีแล้ว เชื่อกันว่ามนุษย์กลุ่มที่นักโบราณคดีระบุว่าเป็นบรรพบุรุษของคนเกาหลีย้ายถิ่นฐานมาเป็นระลอกจากตอนใต้ของไซบีเรีย

³ 삼국유사 (Samguk Yusa/ซัมกุกยูซา) จดหมายเหตุที่บันทึกขึ้นโดยพระอิลยอน (Buddhist Monk Iryeon) ตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 ดุราลัยละเอียดยกจาก Mark Cartwright, Samguk Yusa, เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก https://www.worldhistory.org/Samguk_Yusa/

และแมนจูเรียตั้งแต่เมื่อประมาณ 6,000 ปีก่อนคริสตกาล มนุษย์กลุ่มนี้เป็นชนเผ่ากึ่งเร่ร่อนที่บูชาคนทรงเจ้า และพูดภาษาตระกูลอัลไต

จดหมายเหตุซัมกุกยูซาได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในวิญญาณนิยมผ่านตำนานบรรพบุรุษ และการก่อตั้งอาณาจักรบนคาบสมุทรเกาหลี ทำให้เห็นลักษณะของเทพเจ้าที่ได้รับการเคารพบูชาแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ดังนี้

1. ลักษณะของเทพเจ้าตามความเชื่อดั้งเดิมบนคาบสมุทรเกาหลี

จากหนังสือ มัทศจรยเกาหลี จากเถาถ่านสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ของแดเนียล ทิวดอร์ สันนิษฐานว่าคาบสมุทรเกาหลีปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ปัจจุบันมาตั้งแต่ 40,000 ปีก่อน และคาดว่ามนุษย์กลุ่มดังกล่าวอพยพลงมาจากตอนใต้ของไซบีเรียและแมนจูเรียตั้งแต่ 6,000 ปีก่อนคริสตกาล จากหลักฐานทางโบราณคดีและการศึกษาด้านภาษาศาสตร์ พบว่ามีการใช้ภาษาตระกูลเดียวกัน และมีความเชื่อ นับถือคนทรงเจ้าเหมือนกัน

1.1 การบูชาเทพเจ้าแห่งแสงสว่างเป็นเทพเจ้าสูงสุด และเทพที่ดูแลฝน

อาณาจักรโคโจซอน (2333-108 ปีก่อนคริสตกาล) ถูกขนานนามว่าเป็นรัฐแรกของชนชาติเกาหลีปรากฏตำนานทันกุนวังกอม (단군왕검/Dangun Wanggeom) หรือพระเจ้าทันกุน ผู้ก่อตั้งอาณาจักรโคโจซอน (고조선/Gojoseon) หรือตำนานการเกิดของพระเจ้าฮย็อกกอเซ หรือพักฮย็อกกอเซ คอซอกกัน (박혁거세 거서간/Park Hyeokkeose Geoseogan) ปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรซิลลา ดังนี้

ตำนานทันกุนวังกอม

ฮวานอิน (환인/Hwanin) เทพเจ้าสูงสุดในสวรรค์ ตามความเชื่อของคนเกาหลี ฮวานอินเป็นเทพเจ้าแห่งแสงสว่าง และเป็นผู้นำของเทพเจ้าในธรรมชาติทั้งหมด ฮวานอินส่งลูกชายที่ชื่อว่า ฮวานอุง (환웅/Hwanung) ลงมาสร้างเมืองชินซี (เมืองแห่งเทพ) ขึ้นมาและดูแลโลก พร้อมกับเทพพุงแบก (풍백/Pungbaek) ทำหน้าที่ดูแลลม เทพอูซา (우사/Woosa) ทำหน้าที่ดูแลฝนและเทพอุนซา (운사/Unsa) ทำหน้าที่ดูแลเมฆลงมาด้วย ในขณะที่ฮวานอุงยังดูแลโลกอยู่นั้นก็มีเสือและหมีมาขอพรเพื่อให้ได้เป็นมนุษย์

ฮวานอุงจึงบอกให้ทั้งคู่กินผักชุก⁴ และกระเทียมเป็นเวลาหนึ่งร้อยวัน จึงสามารถเป็นมนุษย์ได้ ในระหว่างนั้นเสือไม่สามารถทำตามเงื่อนไขได้ จึงออกจากถ้ำไปก่อนครบกำหนด ส่วนหมีที่ทำตามเงื่อนไขจนครบ

⁴ 숙 (ชุก) หมายถึง ผักจิงจูฉ่ายเกาหลี

หนึ่งร้อยวันก็ได้กลายเป็นมนุษย์ผู้หญิงชื่อว่า อุงนยอ (웅녀/Ungnyeo) แต่งงานกับฮวานอุงและให้กำเนิดลูกชายชื่อ ทันกุน (단군/Dangun) ซึ่งกลายเป็นผู้สถาปนาและเป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรโคโจซอน⁵

ตำนานการเกิดของพักฮย็อกกอเซ คอซอกัน

ในยุคที่ขุนชนบนคาบสมุทรเกาหลีรวมตัวกันแบบหลวม ๆ เป็นหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านจากทั้ง 6 หมู่บ้านมารวมตัวกันที่เนินเขา ใกล้กับลำธารที่ไหลผ่านหมู่บ้านยังซัน (양산촌/Yangsan-chon) เพื่อประชุมหาผู้นำที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากแต่ละหมู่บ้านมีกฎหมายที่แตกต่างกันทำให้เกิดความยุ่งยากในการติดต่อ และบริหารจัดการ หัวหน้าทั้ง 6 จึงต้องหาผู้นำมาสถาปนารัฐและกฎหมายที่กำหนดใช้ให้เหมือนกันทุกหมู่บ้าน

ในระหว่างที่ประชุมอยู่นั้นก็ได้เกิดพลังงานประหลาดและเสียงดังกัมปนาทขึ้น พร้อมกับเสียงร้องของม้า หัวหน้าหมู่บ้านทั้ง 6 จึงเดินตามเสียงเข้าไปในป่าแล้วพบม้าสีขาวอยู่ในท่าโค้งค้ำบ่ออยู่ข้างบ่อน้ำ ก่อนจะทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้า ตำแหน่งเดิมที่ม้าเคยยืนอยู่ปรากฏไข่ใบใหญ่รูปทรงคล้ายน้ำเต้า เมื่อไข่แตกออกปรากฏเป็นเด็กทารกที่ทรงพลังกำลังอยู่ข้างใน พออุ้มไปล้างตัวที่ลำธาร ก็ปรากฏแสงเปล่งประกายและกลิ่นหอมลอยออกมาจากตัวของเด็กทารก และสัตว์ป่าน้อยใหญ่ก็มารวมตัวกันเพื่อต้อนรับรอบ ๆ ตัวเด็กคนนี้

หัวหน้าหมู่บ้านเห็นว่าเด็กทารกคนพิเศษกว่าคนทั่วไป จึงเห็นพ้องต้องกันว่านี่คงเป็นลิขิตจากสวรรค์ และตกลงกันว่าจะเลี้ยงเด็กทารกคนนี้ให้โตมาเพื่อเป็นพระราชอาของราชรัฐในภายภาคหน้า เมื่อเวลาผ่านไปเด็กคนนี้ก็ได้กลายเป็นพระเจ้าฮย็อกกอเซ ปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรซิลลา⁶

ภาพ 2 (ซ้าย) ภาพวาดของพระเจ้าทันกุน โดยศิลปิน Jacques Beaulieu

ที่มา : https://nor.mofa.go.kr/no-en/brd/m_21237/view.do?seq=94

ภาพ 3 (ขวา) ตำนานการเกิดพักฮย็อกกอเซ

ที่มา : <https://t.co/jFLVNrEwbD>

หากพิจารณาตำนานการก่อตั้งอาณาจักรโคโจซอน ซึ่งเป็นอาณาจักรแรกในช่วง 2333 ปีก่อนคริสตกาล จะเห็นการนับถือเทพเจ้าในลักษณะที่เก่าแก่ที่สุดคือการบูชาเทพเจ้าที่บันดาลแสงสว่าง และความอบอุ่นให้แก่มนุษย์ เทพที่ดูแลลม ฟ้าฝน หรือเมฆ รวมถึงสัตว์ป่าบางชนิดที่เป็นสัตว์ใหญ่และใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่น หมี เสือ

⁵ แดเนี่ยล ทิวดอร์, มหัศจรรย์เกาหลี จากเจ้าถิ่นสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง, แปลจาก KOREA The Impossible Country, แปลโดย ฐิติพงษ์ เหลืองอรุณเลิศ (กรุงเทพฯ: บุกส์เคป, 2565), 24-25.

⁶ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก 우리 역사넷, 박혁거세, 신라의 첫 임금이 되다, เข้าถึงเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก http://contents.history.go.kr/mobile/eh/view.do?levelId=eh_n0020_0010&code=

คนเกาหลีเชื่อว่าสัตว์เหล่านี้เป็นบริวารของเทพเจ้าในธรรมชาติที่พวกเขานับถือ คนเกาหลียกย่องให้หมีเป็นบรรพชนของตัวเองด้วย นอกจากนี้พระเจ้าทันกุนยังถือว่าเป็นคนทรงเจ้าคนแรก เพราะเป็นตัวกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าซึ่งอยู่ในฐานะปู่ สันนิษฐานว่าตำนานทันกุนได้รับอิทธิพลมาจากการนับถือคนทรงเจ้าในกลุ่มชนเผ่าที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณไซบีเรีย เนื่องจากมีลักษณะการดำเนินเรื่องที่คล้ายกัน คือผู้นำของชนเผ่าเป็นบุตรที่เกิดจากหมี รวมถึงเครื่องประดับศีรษะของผู้นำชนเผ่าเกาหลียุคแรกมีลักษณะคล้ายกับเครื่องแต่งกายของคนทรงเจ้าในแถบไซบีเรียด้วย

ภาพ 4 (ซ้าย) คนทรงเจ้า หรือผู้นำรัฐมาฮัน รัฐในยุคสัมฤทธิ์ที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของคาบสมุทรเกาหลี

ที่มา : <http://m.kwangju.co.kr/article.php?aid=1606870800709574310>

ภาพ 5 (ขวา) เครื่องแบบพิธีกรรมของคนทรงเจ้า หรือหมอผีของชนเผ่าเก่าแก่แถบไซบีเรีย

ที่มา : <https://wellcomecollection.org/works/cgrcvc3y>

จากภาพจะเห็นแผ่นสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่ที่ผู้นำห้อยอยู่ตรงหน้าอกเพื่อสะท้อนแสงอาทิตย์ให้เหมือนกับว่ามีแสงเรืองรองส่องออกมาจากตัวผู้นำ เพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้นำในยุคสัมฤทธิ์

ตำนานการเกิดของพระเจ้าฮย็อกกอเซ (69 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ.4) จะเห็นเรื่องราวการกล่าวถึงอภินิหาร เช่น เสียงกัมปนาทกลางป่า ม้าสีขาวพุ่งทะยานสู่ท้องฟ้า ทารกเกิดจากไข่ แต่สิ่งที่สื่อให้เห็นถึงลักษณะของอภินิหารที่เกี่ยวกับความเหนือธรรมชาติยุคแรก ๆ ก็คือแสงที่เปล่งประกายออกจากตัวของเด็กทารก จึงตั้งนามสกุลให้ว่า พัก (*ㅍ/Park*) มีความหมายว่า ลูกน้ำเต้า และตั้งชื่อว่า ฮย็อกกอเซ (*혁거세/Hyeokkeose*) ซึ่งมีความหมายว่า *ครองโลกด้วยแสงสว่าง* ทั้งที่มาของพระเจ้าทันกุน และพระเจ้าฮย็อกกอเซ มีลักษณะการดำเนินเรื่องคล้ายกันอยู่ประการหนึ่งคือเป็นวีรบุรุษที่ถูกกำหนดหรือส่งลงมาจกสวรรค์ เช่นเดียวกันกับตำนานจุมง (*주몽*) ผู้ก่อตั้งรัฐโคกูรยอ (*고구려 건국*)⁷ และคิม ซูโร (*김수로*) ผู้ก่อตั้งรัฐคยา (*가야 건국*)⁸

⁷ รัฐโคกูรยอ รัฐทางตอนเหนือของคาบสมุทรเกาหลี มีอำนาจทางทหารที่เข้มแข็ง (37 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 668) ดูรายละเอียดได้จาก Encyclopedia of Korean Culture, *고구려 (高句麗)*, เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0003323>

จากตำนานการเกิดพระเจ้าฮยอกกอเซ ประชาชนอพยพมาจากทางตอนเหนือ และรวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน สภาพสังคมในช่วงนี้จึงเป็นรัฐเกษตรกรรมขนาดเล็ก ดังนั้นตำนานการก่อตั้งรัฐแรก ๆ บนคาบสมุทรเกาหลีจึงผูกกับความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับเทพเจ้ายุคแรก ซึ่งเป็นเทพเจ้าเกี่ยวกับแสงสว่าง หรือวีรบุรุษที่ถูกส่งลงมาจากรฟ้า

1.2 การบูชาเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก และเทพเจ้าที่สิงสถิตอยู่ตามป่าและภูเขาใหญ่ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์บนคาบสมุทรเกาหลีดำรงชีวิตด้วยการทำเกษตรกรรมและล่าสัตว์มาตั้งแต่ยังไม่รวมตัวกันเป็นรัฐ ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ส่วนใหญ่เป็นที่สูงและภูเขาสูง ผู้คนจึงล่าสัตว์ในป่าบนภูเขา จึงทำให้มีตำนานเกี่ยวกับเทพผู้ปกป้องรักษาภูเขาน้อยใหญ่มากมาย เช่น ซันชิน (산신/Sanshin) ผู้เป็นเทพเจ้าแห่งภูเขา และป่าทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้นยังปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับยอซันชิน (여산신/Yeo Sanshin) เทพผู้ปกป้องรักษาภูเขาแต่ละลูก เช่น เทพแห่งภูเขาจิริ (지리산/Mt. Jiri) เทพแห่งภูเขาซอนโด (선도산/ Mt. Seondo) เป็นต้น ทำให้เห็นได้ว่าสังคมบนคาบสมุทรเกาหลีเคารพเทพเพศหญิงมาทุกช่วงประวัติศาสตร์แล้ว ซึ่งความเชื่อดังกล่าวจะเป็นจุดกำเนิดของตำนานต้นกำเนิดของมูตงหรือคนทรงเจ้าเพศหญิงต่อไป

ภาพ 6 ภาพวาดของซันชิน โดยศิลปินคิม นาร

มักปรากฏเป็นชายชราที่มีเคราสีขาว และมีเสืออยู่ข้างกายเสมอ คนเกาหลีเชื่อว่าเสือคือสัตว์ผู้ส่งสารของซันชิน

ที่มา : <https://www.bulkwang.co.kr/news/articleView.html?idxno=32699>

นอกจากนี้ยังปรากฏตำนานเล่าถึงที่มาของผู้นำอาณาจักรซิลลาซึ่งมักจะมีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีความสามารถในการทรงเจ้า หรือทำนายเหตุการณ์ของบ้านเมือง โดยเฉพาะเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อ การเพาะปลูก เช่น ความสามารถพิเศษในการทรงเจ้าของพระเจ้าจันมแฮ กษัตริย์พระองค์ที่ 2 แห่งอาณาจักรซิลลา ผู้เป็นโอรสของพระเจ้าฮยอกกอเซและพระมเหสีอารย็อง ตามที่ปรากฏในซัมกุกซากี⁹ เชื่อว่าพระเจ้าจันมแฮเป็นผู้รับ

⁸ รัชทายาท รัฐขนาดเล็กที่ตั้งอยู่บริเวณจังหวัดคยองซังเหนือในปัจจุบัน (1 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 6) ดูรายละเอียดได้จาก Encyclopedia of Korean Culture, **가야** (加耶), เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0000257>

⁹ 삼국사기 (Samguk Sagi/ซัมกุกซากี) บันทึกประวัติศาสตร์สามอาณาจักรเกาหลี เขียนขึ้นโดยคณะขุนนางที่นำโดยคิมพูชิก เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ คริสตวรรษที่ 1 ซึ่งครอบคลุมเรื่องราวของสามอาณาจักรเกาหลี ซิลลา (신라) โคกูรยอ

ใช้ของเหล่าญาติและวิญญาณตามความเชื่อดั้งเดิมที่ปรากฏบนพื้นที่นั้น หรือเป็นตำนานอภินิหารของผู้นำ เช่น ความสามารถของราชินีซอนด็อก¹⁰ หรือประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการของกษัตริย์หรือชนชั้นผู้นำในอาณาจักร ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์เกาหลี

1.3 การบูชาเทพเจ้าในลักษณะผสมผสาน

เมื่อชุมชนบนคาบสมุทรเกาหลีเริ่มมีพัฒนาการมากขึ้น ก่อตั้งรัฐที่เข้มแข็ง และผู้นำมีอำนาจที่แข็งแกร่ง มีการกำหนดระบบการบริหารบ้านเมือง มีความแตกต่างของประชากรมากขึ้น รวมถึงอิทธิพลของศาสนาอื่น เช่น ศาสนาพุทธ หลักขงจื้อ การนับถือบูชาเทพเจ้าและวิญญาณตามความเชื่อดั้งเดิมจึงมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อตอบสนองสภาพสังคมขนาดใหญ่ และความต้องการทางจิตใจของผู้คนที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้การบูชาเทพเจ้าและวิญญาณเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิม โดยเฉพาะในอาณาจักรชิลลาช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 6 การติดต่อกับมหาอำนาจทางตอนเหนืออย่างราชวงศ์ของจินทำให้ศาสนาพุทธเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตรวมถึงการเมืองการปกครองด้วย

ความเชื่อในวิญญาณนิยมจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมและอิทธิพลอื่นที่เข้ามามีบทบาทต่อความคิดและความเชื่อของผู้คนบนคาบสมุทรเกาหลีในแต่ละช่วงเวลา ทำให้เกิดเป็นการปรับตัวในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 การเปลี่ยนผ่านแบบทั่วไป ตามเวลาและยุคสมัย

พัฒนาการทางสังคม และศาสนาอื่นที่เข้ามาอิทธิพลบนคาบสมุทรเกาหลีเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ความเชื่อดั้งเดิมต้องถูกลดความสำคัญลง แต่เดิมในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ รัฐโคโจซอนจนกระทั่งรัฐชิลลาตอนต้น คนทรงเจ้าล้วนมีบทบาทสำคัญทางสังคม และดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนหรือกษัตริย์ คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำชุมชนก็จะใช้เป็นคำที่หมายถึง หมอ ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งหมอที่รักษาโรคภัย และหมอที่รักษาศรัทธาของคน แต่เมื่อรัฐชิลลาเริ่มติดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับราชวงศ์สุ่ย คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำรัฐถูกเปลี่ยนไปใช้คำว่า กษัตริย์ หรือ 王 (wang) ซึ่งถอดเสียงมาจากตัวอักษรจีนที่หมายถึงกษัตริย์ อำนาจอันชอบธรรมและภาพของผู้ปกครองรัฐชิลลา รวมถึงรัฐอื่น ๆ ก็เปลี่ยนแปลงจากผู้มีความสามารถพิเศษในการทรงเจ้าเป็นคุณสมบัติของกษัตริย์ตามแบบวัฒนธรรมจีนด้วยเช่นกัน

(고구려) และแพ็กเจ (백제) ไว้ด้วย ดูรายละเอียดได้จาก Cultural Heritage Administration, **삼국사기**, เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก https://www.heritage.go.kr/heri/cul/culSelectDetail.do?VdkVgwKey=12,07230000,11&pageNo=1_1_1_0

¹⁰ ละครโทรทัศน์ชุด The Great Queen Seondeok ออกอากาศผ่านทางช่อง MBC ประเทศเกาหลีใต้ พ.ศ. 2552

จากเอกสารซัมกุกยูซาและซัมกุกซากี ปรากฏคำว่า คอซอกกัน (거서간) ชาซาอุง (차차웅) อีซากิม (이사금) และมาริบกัน (마립간) ซึ่งเป็นคำเรียกขานตำแหน่งของผู้ปกครองรัฐโบราณแบบชนเผ่า และเป็นคำที่ใช้เรียกกษัตริย์ของอาณาจักรซิลลาตอนต้นด้วย คำเรียกขานดังกล่าวใช้กับผู้นำที่มีอิทธิฤทธิ์พิเศษเหนือธรรมชาติ มีความสามารถในการทรงเจ้า และมีความเป็นผู้นำสูง

1.3.2 การเปลี่ยนผ่านโดยผสมความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับศาสนาที่มีอิทธิพล

ถึงแม้ว่าในยุคอาณาจักรซิลลาตอนต้นถึงตอนกลางความเชื่อดั้งเดิมจะถูกเปลี่ยนหรือลดบทบาทความสำคัญทางการเมืองลง แต่ความเชื่อเรื่องวิญญาณนิยมและการทรงเจ้ายังคงผูกโยงกับวิถีชีวิตและความเชื่อของประชาชนอย่างลึกซึ้ง จนกระทั่งเมื่อศาสนาพุทธเริ่มเข้ามาเมื่ออิทธิพลบนคาบสมุทรเกาหลีในช่วงปลายศตวรรษที่ 6 สถานการณ์ทางการเมือง อาณาจักรแพ็กเจเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรโคกูรยอซึ่งเป็นรัฐที่มีอำนาจทางการทหารเข้มแข็งอย่างมาก ทำให้อาณาจักรซิลลาต้องเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับราชวงศ์สุยเพื่อคานอำนาจกับทั้งสองอาณาจักร จึงเกิดเป็นจุดเริ่มต้นของการรับศาสนาพุทธเข้ามา และมีความสำคัญทั้งในด้านการเมือง การปกครอง รวมถึงวิถีชีวิตและความเชื่อของผู้คนด้วย อาทิ ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่ผู้ปกป้องรักษาภูเขาซอนโด (선도산/ Mt. Seondo)¹¹ ซึ่งปรากฏในซัมกุกยูซาดังนี้

ตำนานพระแม่แห่งภูเขาซอนโด¹²

ในรัชสมัยของพระเจ้าจินพยอง (진평왕; กษัตริย์พระองค์ที่ 26 ของอาณาจักรซิลลา ครองราชย์ค.ศ. 579-632) มีแม่ชีคนหนึ่งนามว่า จีฮเย (여승 지혜/Nun Jihye) จำพรรษาอยู่ที่วัดอันฮึงซา (안흥사) และต้องการบูรณะวัดแต่ไม่มีกำลังมากพอ คิหนึ่งแม่ชีจีฮเยฝันเห็นพระแม่แห่งภูเขาซอนโด พระแม่กล่าวแก่แม่ชีจีฮเยในฝันว่า “การบูรณะวัดเป็นความตั้งใจที่ใหญ่หลวงนัก จงนำทองคำจากใต้ที่ประดิษฐานของฉันไปประดับที่พระประธานทั้ง 3 องค์ พระพุทธรูปทั้ง 53 องค์ พระศาสดาทั้ง 6 องค์บนฝาผนังวัด เหล่าเทพ และเทพปราบมารทั้ง 5 องค์ และให้ชายและหญิงผู้พร้อมไปด้วยความดีมารวมตัวกันเป็นเวลา 10 วัน ในทุก ๆ ฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง เพื่ออวยพรและทำนายให้แก่การเกิดใหม่ของสรรพสิ่ง”¹³ หลังจากนั้นแม่ชีจีฮเยก็ได้พาชาวบ้านไปขุดบริเวณศาลเจ้าที่ภูเขาซอนโด และพบทองคำจำนวน 160 ก้อน แม่ชีจีฮเยจึงนำทองคำไปบูรณะวัด และปฏิบัติตามคำกล่าวของพระแม่แห่งภูเขาซอนโด

¹¹ ภูเขาซอนโด (선도산/Seondosan) ตั้งอยู่ในเมืองคยองจู จังหวัดคยองซังเหนือ ประเทศเกาหลีใต้

¹² อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Encyclopedia of Korean Culture, **선도산성모설화**, เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0028661>

¹³ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก **우리 역사넷, 선도산 성모 설화와 불교-도교 신앙**, เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก http://contents.history.go.kr/front/hm/view.do?levelId=hm_026_0030

ภาพ 7 ศาลเจ้าบูชาพระแม่แห่งภูเขาซอนโด

ที่มา : <http://doil.mireene.co.kr/027-02-01-sungmosa.htm>

พระแม่แห่งภูเขาซอนโดแต่เดิมเป็นธิดาของราชวงศ์จีน (ในตำนานไม่ปรากฏชัดว่าเป็นราชวงศ์ใด) ชื่อว่า ซาโซ (사소/Saso) พระราชาส่งจดหมายโดยผูกติดไปกับขาของนกอินทรี เนื้อความในจดหมายส่งถึงองค์หญิงซาโซ ว่า “หากนกอินทรีบินไปหยุดลงที่ใด ให้ดำรงชีวิตอยู่ ณ ที่นั่น” นกอินทรีบินไปและหยุดอยู่ที่ภูเขาซอนโด ด้วยเหตุนี้องค์หญิงซาโซจึงได้กลายเป็นพระแม่ผู้ปกป้องรักษารักษาภูเขาซอนโด ยิ่งไปกว่านั้นยังมีตำนานที่กล่าวว่างค์หญิงซาโซหรือพระแม่แห่งภูเขาซอนโดเป็นพระมารดาของพระเจ้าฮย็อกกอกเซ ปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรซิลลาด้วย¹⁴ ประวัติความเป็นมาขององค์หญิงซาโซและความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้าของแม่ซีจีฮยอแสดงให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิมที่ยังคงลักษณะของการนับถือวิญญาณนิยมในป่าเขา

อย่างไรก็ตามตำนานของพระแม่ซาโซแห่งภูเขาซอนโดนี้ได้ผสมผสานความเชื่อเข้ากับศาสนาพุทธ สังเกตได้จากหลายจุด ดังนี้ วัดอันฮึงซาเป็นวัดทางศาสนาพุทธซึ่งรัฐบาลคาบสมุทรเกาหลีรับผ่านอิทธิพลจีน การบูรณะพระประธาน พระพุทธรูป พระศาสดา และเทพยดา แสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธได้เริ่มเข้าสู่อาณาจักรซิลลาเป็นที่เรียบร้อยแล้วในสมัยของพระเจ้าจินพยอง

ยิ่งไปกว่านั้น เทพปราบมารทั้ง 5 องค์ที่ปรากฏในตำนานของพระแม่ซาโซ หมายถึง เทพที่สิงสถิตย์ภูเขาทั้ง 5 ทิศของเมืองคยองจู¹⁵ ได้แก่ ภูเขาแทแบ็ก (태백산/Mt. Taebaek) ทางตอนเหนือ ภูเขาโทฮัม (토함산/Mt. Toham) ทางตะวันออก ภูเขาจิริ (지리산/ Mt. Jiri) ทางตอนใต้ ภูเขาเคยรยง (계룡산/Mt. Gyeryong) ทางตะวันตก และภูเขาพูอัก (부악/Buak) หรือชื่อปัจจุบันคือ ภูเขาพัลกง (팔공산/Mt. Palgong) ทางตอนกลางที่คอยป้องกันเหล่ามารไม่ให้มากล้ำกรายผู้ศรัทธา ตำนานดังกล่าวแสดงถึงการผสมผสานความเชื่อของวิญญาณนิยม หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่สิงสถิตย์ตามป่าเขา ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของรัฐบาลคาบสมุทรเกาหลี และการเอาชนะมาร คติของศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาใหม่ที่เริ่มมีอิทธิพลต่อสังคมได้อย่างกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน

¹⁴ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก 김창식, [경주를 읽는다] 박혁거세 어머니 신격화 성모설화 간직, เข้าถึงเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก <http://www.ksilbo.co.kr/news/articleView.html?idxno=245128>

¹⁵ เมืองคยองจูตั้งอยู่ในจังหวัดคยองซังเหนือ ประเทศเกาหลีใต้ เคยเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางศาสนาพุทธของอาณาจักรซิลลา

ภาพ 8 รูปปั้นเทพแห่งภูเขาซอนโดที่ได้รับการเคารพนับถือมาตั้งแต่ยุคอาณาจักรซิลลา
ที่มา : <http://www.ksilbo.co.kr/news/articleView.html?idxno=245128>

1.3.3 การเปลี่ยนผ่านแบบถูกกลืน

ในขณะที่ความเชื่อดั้งเดิมดูเหมือนจะเข้ากันได้ดีกับศาสนาพุทธ แต่กับหลักขงจื้อกลับไม่เป็นเช่นนั้น หลักขงจื้อถือกำเนิดขึ้นในประเทศจีน โดยขงฟู่จื้อ นักปราชญ์ชาวจีน (558-471 ปีก่อนคริสตกาล) เริ่มมีบทบาทต่อสังคมบนคาบสมุทรเกาหลีตั้งแต่ยุคสามอาณาจักรเกาหลี โดยเฉพาะในอาณาจักรซิลลาที่เป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธ เห็นได้จากการก่อตั้งวิทยาลัยขงจื้อขึ้นในปี 682 จนกระทั่งแม่ทัพอีซ็องกเย (이성계)¹⁶ โค่นราชวงศ์โครยอและสถาปนาราชวงศ์โชซอนขึ้น ปฏิรูปโครงสร้างทางสังคม ระบบราชการ ใช้หลักขงจื้อเป็นตัวกำหนดการสอบเข้ารับราชการ ส่งผลให้หลักขงจื้อที่ถูกปรับเปลี่ยน คัดแปลงเป็นหลักขงจื้อใหม่ (Neo-confucianism) อาณาจักรโชซอนจึงได้รับการสถาปนาเป็นรัฐขงจื้อใหม่ไปในที่สุด

อาณาจักรโชซอนให้ความสำคัญกับหลักขงจื้อใหม่ เนื่องจากเป็นหลักจริยธรรมที่เน้นเรื่องการปฏิบัติและความสัมพันธ์ทางสังคม ชนชั้นผู้นำมองว่าหลักจริยธรรมอย่างขงจื้อมีลักษณะเป็นเหตุผลมากกว่าความเชื่อมงาย อย่างไรก็ตามนับถือวิญญาณนิยมและศาสนาพุทธ รัฐจึงกีดกันศาสนาเดิมที่เคยได้รับการเชิดชูอย่างศาสนาพุทธ รวมถึงความเชื่อดั้งเดิมอย่างวิญญาณนิยมให้กลายเป็นพื้นที่ของคนชายขอบ ชนชั้นผู้ปกครองในสังคม กษัตริย์ เชื่อพระวงศ์ ขุนนางและข้าราชการจะต้องศึกษาหลักขงจื้ออย่างลึกซึ้งเพื่อใช้ในงานราชการ ส่วนประชาชนทั่วไปที่เป็นชาวบ้าน พ่อค้าที่ไม่มีสิทธิสอบเข้ารับราชการก็จะมีวิถีชีวิตที่ผูกติดกับค่านิยมของหลักขงจื้อ ส่วนภิกษุ ภิกษุณี พุทธศาสนิกชน รวมถึงคนทรงเจ้าหรือที่เรียกกันว่ามูดัง (무당/Mudang) จะถือว่าเป็นชนชั้นต่ำ และตั้งแต่ยุคโชซอนเป็นต้นมา แม้ว่าศาสนาพุทธจะกลับมาได้รับความนิยมในประเทศเกาหลีได้แล้ว แต่กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเป็นคนทรงเจ้าหรือมูดังยังคงกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบที่ถูกสังคมกีดกัน และเป็นที่ยาวาคกลัวไม่ต่างจากในอดีตเท่าไรนัก

¹⁶ แม่ทัพอีซ็องกเย (이성계) สถาปนาราชวงศ์โชซอน และขึ้นเป็นกษัตริย์แทโจ (태조왕) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์โชซอน

บทที่ 3

กษัตริย์หรือคนทรงเจ้า : คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำของอาณาจักรซิลลาตอนต้น

หลังจากอาณาจักรโคโจซอนสูญสิ้นอำนาจบริเวณตอนเหนือของคาบสมุทรเกาหลี ผู้คนก็อพยพกระจายตัวไปตามที่ต่าง ๆ บริเวณคาบสมุทรเกาหลีก็ยังคงปรากฏการตั้งถิ่นฐานของชนเผ่าเกาหลีตามบริเวณต่าง ๆ อยู่ตลอด เช่นบริเวณตอนใต้ของประเทศแมนจูเรียในปัจจุบันและตอนเหนือของคาบสมุทรเกาหลี อย่างรัฐพูยอ รัฐโคกูรยอ รัฐทงเย และรัฐอ๊กจอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่บริเวณตอนใต้ของคาบสมุทรเกาหลีในยุคสัมฤทธิ์ด้วย รัฐที่ก่อตั้งบริเวณตอนใต้ในยุคสัมฤทธิ์จะมีลักษณะเป็นรัฐเล็ก ๆ กระจายตัวถึง 80 รัฐ ซึ่งแต่ละรัฐรวมตัวเป็นรัฐ เรียกว่าซัมฮัน (삼한/Samhan) ประกอบไปด้วย 3 รัฐใหญ่ ๆ ได้แก่ รัฐมาฮัน (마한/Mahan) รัฐจินฮัน (진한/Jinhan) และรัฐพยอนฮัน (변한/Byeonhan)

บริเวณตอนใต้ของคาบสมุทรเกาหลีมีสภาพอากาศอบอุ่น และมีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบมากกว่าทางตอนเหนือ ดังนั้นชนเผ่าในบริเวณทางตอนใต้ของคาบสมุทรเกาหลีจะทำเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนาข้าว แตกต่างจากรัฐทางตอนเหนือที่ไม่ค่อยมีพื้นที่ราบ จึงเน้นการทำปศุสัตว์เนื่องจากอยู่ในเขตทุ่งหญ้าและทะเลทราย หรือบางรัฐที่ติดทะเลก็เน้นการผลิตเกลือ อย่างไรก็ตามรัฐต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ก็ได้รวมตัวและสถาปนาขึ้นเป็นอาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรแพ็กเจ และอาณาจักรซิลลา เนื่องจากเป็นรัฐที่ทำเกษตรกรรมเป็นหลักจึงมีวิทยาการเกี่ยวกับการกักเก็บน้ำฝนเพื่อใช้การทำนาข้าว และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนบริเวณทางตอนใต้ของคาบสมุทรเกาหลียังผูกโยงกับความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับลม ฝน และความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์อย่างมาก

ผู้นำชนเผ่าเองก็ต้องมีความสามารถทั้งการเป็นผู้นำ และการเป็นผู้ที่ติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้าที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ได้ ดังนั้นตำนานการเกิดของผู้นำจึงแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมในยุคซิลลาได้อย่างชัดเจน ซึ่งมักจะมีเรื่องราวเกี่ยวกับบอภินิหารเหนือมนุษย์ทั่วไปเพื่อสื่อถึงการเป็นผู้ถูกเลือกจากสวรรค์ และในเรื่องราวมักจะมีแหล่งน้ำปรากฏอยู่ด้วยเพราะน้ำเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ชื่อเรียกหรือคำเรียกขานตำแหน่งผู้นำในยุคซิลลาตอนต้นก็ยังมี ความหมายที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคมในอาณาจักรซิลลายุคแรกเริ่มได้อีกด้วย พัฒนาการของสังคมแบบชนเผ่าบนคาบสมุทรเกาหลีในยุคเหล็กยังไม่รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน ดังนั้นคำเรียกขานตำแหน่งผู้นำจึงยังไม่ปรากฏการใช้คำเรียกขานตำแหน่งว่า กษัตริย์ หรือ วัง (왕/Wang) และยังคงใช้ภาษาถิ่นโบราณที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่ยุคซัมฮัน ดังนี้

1. คอซอกัน (거서간/Geoseogan)

ปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรซิลลาผู้มีชื่อและคำเรียกขานที่เชื่อมโยงกับการกำเนิดของพระเจ้าฮย็อกกอเซ และแสดงให้เห็นถึงสถานะของผู้นำในยุคเหล็กของสังคมชนเผ่าทางตอนใต้ของคาบสมุทรเกาหลีด้วย

จากเรื่องราวในตำนานการกำเนิดของพระเจ้าฮย็อกกอเซ คือเป็นเด็กชายที่แข็งแรง และเกิดจากไข่ พร้อมกับเหตุมหัศจรรย์ เช่น เสียงกัมปนาทก้องป่า หรือม้าสีขาวที่โค้งค้ำก่อนจะทะยานขึ้นฟ้าหายไป เป็นต้น หลังจากนั้นเด็กชายคนนี้ก็ถูกลี้ภัยเพื่อเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองต่อไปในอนาคต และตั้งชื่อว่าพักฮย็อกกอเซ ซึ่งนามสกุล พัก หมายถึง น้ำเต้า หรือไข่ใบใหญ่ที่มีรูปทรงคล้ายน้ำเต้า ชื่อฮย็อกกอเซ หมายถึง ครองโลกด้วยแสงสว่าง ส่วนคำเรียกขานตำแหน่งผู้นำ คอซอกัน ตามเอกสารซัมกุกซาก็คำว่า คอซอกัน (居西干) เป็นคำภาษาถิ่นโบราณของรัฐจินฮัน ใช้เรียกคนชั้นสูงหรือคนที่อยู่ในฐานะผู้ปกครอง ผู้นำสังคมชนเผ่าในยุคเหล็กบนคาบสมุทรเกาหลี โดยเฉพาะอาณาจักรซิลลา ผู้นำจะเป็นผู้อาวุโสในสังคม และเป็นผู้นำทางศาสนาด้วย เนื่องจากในยุคนั้นใช้การปกครองเป็นระบอบเทวาริปไตย¹⁷ การมีอายุมากกว่าจะถือว่าเป็นผู้ที่ฉลาด หลักแหลม มีประสบการณ์ในการพยากรณ์ฟ้าฝน และต้องนำพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษควบคู่ไปด้วย

คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำ คอซอกัน เป็นคำเรียกที่ใช้ภาษาถิ่นโบราณ และพบว่าใช้แค่กับปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรซิลลา พักฮย็อกกอเซ คอซอกัน พระองค์เดียวเท่านั้น

2. ชาซาอุง (차차웅/Chacha-ung)

พระเจ้านัมแฮ หรือนัมแฮ ชาซาอุง (남해 차차웅) เป็นกษัตริย์พระองค์ที่ 2 แห่งอาณาจักรซิลลา ครองราชย์เมื่อค.ศ. 4-24 และเป็นพระโอรสของพักฮย็อกกอเซ คอซอกันกับพระนางอารย็องผู้เป็นพระมเหสีด้วย

คำว่าชาซาอุง (次次雄) ก็เป็นภาษาถิ่นโบราณเช่นเดียวกับคอซอกัน ตามคำอธิบายของนักปราชญ์ซิลลานั้น นามว่าคิมแทมุนที่ปรากฏในเอกสารซัมกุกซาก็กล่าวว่า ชาซาอุง หมายถึง มูตัง หรือร่างทรงที่รับใช้ภูตผีและวิญญาณ รวมถึงทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนา ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษด้วย ถือเป็นการสืบทอดอำนาจการปกครองผ่านสายเลือด อย่างไรก็ตามสังคมบนคาบสมุทรเกาหลีในยุคเหล็กก็ยังคงไม่แยกศาสนาหรือความเชื่อดั้งเดิมเรื่องวิญญาณนิยมออกจากการเมือง ดังนั้นจึงสามารถเรียกได้ว่าพระเจ้านัมแฮ หรือนัมแฮ ชาซาอุงเป็นมูตังหรือร่างทรงที่มีอิทธิพลฐานะเป็นกษัตริย์ของอาณาจักรได้ด้วย

นอกจากนี้ในบางตอนของเอกสารยังเรียกพระเจ้านัมแฮด้วยตำแหน่งคอซอกันเช่นเดียวกับฮย็อกกอเซ คอซอกัน ดังนั้นฐานะของพระเจ้านัมแฮและพระเจ้าฮย็อกกอเซจึงไม่แตกต่างกันมาก เนื่องจากเป็นทั้งผู้นำรัฐและผู้นำในการประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ด้วย

¹⁷ ระบอบการปกครองของรัฐที่ปกครองโดยอำนาจจากเทพเจ้า หรือปกครองโดยคนที่ถือว่าได้รับอำนาจโดยตรงจากเทพเจ้า

3. อีซากิม (이사금/Isa-guem)

คำเรียกขานตำแหน่งผู้นำอีซากิม ใช้กับผู้นำรัฐซิลลา 2 พระองค์ ได้แก่ พระเจ้ายูริ (유리 이사금) กษัตริย์ซิลลาพระองค์ที่ 3 ครองราชย์เมื่อค.ศ. 24-57 และพระเจ้าทัลแฮ (탈해 이사금) กษัตริย์ซิลลาพระองค์ที่ 4 ครองราชย์เมื่อค.ศ. 57-80

อีซากิม (尼師今) มาจากคำว่าอิซกิม (이금) แปลว่า มีฟันเยอะ มนุษย์ในสังคมซิลลาเชื่อว่ายังมีฟันเยอะยังเป็นคนที่อาวุโสและมีประสบการณ์มาก ดังนั้นคนที่มีฟันเยอะที่สุดจึงได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำรัฐ พระเจ้ายูริเป็นโอรสคนโตของพระเจ้านันมแฮ เมื่อได้ขึ้นครองราชย์ในฐานะผู้อาวุโสที่สุดของรัฐก็ได้แบ่งอำนาจการปกครองให้กับพระเจ้าทัลแฮผู้เป็นลูกเขย เนื่องจากพระเจ้ายูริไม่มีโอรสสืบทอดบัลลังก์ ตามตำนานที่ปรากฏในเอกสารหลาย ๆ ฉบับเล่าว่าพระเจ้ายูริและพระเจ้าทัลแฮ ผู้นำของซิลลาที่มีคำเรียกขานว่า *อีซากิม* พ่วงท้ายได้ตำแหน่งมาจากการแข่งขันเพื่อหาคนที่อมต็อก¹⁸ ไว้ในปากได้มากกว่า หากใครชนะก็จะได้รับตำแหน่งกษัตริย์ไป

การคัดเลือกกษัตริย์จากจำนวนฟันในปากมักถูกนำมาใช้เมื่อกษัตริย์พระองค์ไม่มีโอรสเป็นทายาทสืบทอดบัลลังก์ ด้วยเหตุนี้ตำแหน่งผู้นำรัฐจึงตกเป็นของสายตระกูลอื่นด้วย สายตระกูลพักที่สืบเชื้อสายมาจากปฐมกษัตริย์เมื่อขาดโอรสสืบทอด อำนาจก็จะหมุนเวียนสับเปลี่ยนไปที่สายตระกูลซ็อก ก่อนที่จะถูกโอนและผูกขาดอำนาจโดยสายตระกูลคิมในที่สุด

4. มาริบกัน (마립간/Maripgan)

หลักฐานที่กล่าวถึงตำแหน่งมาริบกันจากแต่ละชิ้นคลาดเคลื่อนและแตกต่างกันค่อนข้างมาก จากเอกสารซัมกุกซากี คำเรียกขาน*มาริบกัน*เริ่มต้นใช้ในรัชสมัยของพระเจ้านุลจี (눌지 마립간) กษัตริย์พระองค์ที่ 19 ของอาณาจักรซิลลา ครองราชย์เมื่อค.ศ. 417-458 ในขณะที่เอกสารซัมกุกยูซาปรากฏการใช้คำว่า *มาริบกัน* ในรัชสมัยของพระเจ้าแนมุล (내물 마립간) กษัตริย์พระองค์ที่ 17 ครองราชย์เมื่อค.ศ. 356-402 หลังจากสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าแนมุลไป สายตระกูลคิมก็ขึ้นเป็นกษัตริย์ของอาณาจักรซิลลาและผูกขาดการปกครอง

คำว่า*มาริบกัน* มาจากการประสมกันของคำว่า *มาริบ* ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า *มารู*หรือ*มารี* หมายถึง เป็นที่หนึ่ง และคำว่า *กัน* หมายถึง หัวหน้า จากการขุดค้นสุสานโบราณขนาดใหญ่ในเมืองคยองจู ซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครองในยุคนี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจและความยิ่งใหญ่ของผู้นำที่แข็งแกร่งมาก นอกจากนี้จารึกในช่วงปลายศตวรรษที่ 4 ถึงต้นศตวรรษที่ 6 ยังปรากฏคำเรียกขานตำแหน่งกษัตริย์ว่า *แมกิม* (매금(寐錦)) หรือ *แมกิมวัง* (매금왕(寐錦王)) สันนิษฐานว่าทั้งมาริบกันและแมกิมวังเป็นคำเรียกขานตำแหน่งกษัตริย์เหมือนกัน แต่ใช้ตัวฮันจาคนละตัว

¹⁸ ขนมที่ทำจากแป้งข้าวเจ้าหรือแป้งข้าวเหนียว ในอดีตชาวเกาหลีใช้ต็อกประกอบอาหารและใช้เป็นขนมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย

คำว่ามาริบกันหรือแมกิมวังยังคงถูกใช้มาเรื่อย ๆ จนกระทั่งเปลี่ยนเป็นคำว่า วัง (왕) ซึ่งถอดเสียงมาจากตัวอักษรจีน 王 ที่หมายถึงกษัตริย์ สันนิษฐานว่ามาริบกันหรือแมกิมวังเป็นคำเรียกขานตำแหน่งผู้นำหรือกษัตริย์ของอาณาจักรซิลลาจนถึงรัชสมัยของพระเจ้าจีจิง (지증왕) หรือในบางหลักฐานก็กล่าวว่าใช้จนถึงช่วงต้นรัชสมัยของพระเจ้าพอบฮึง (법흥왕) ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าจีจิง ครองราชย์ค.ศ. 514-540

สรุปผลการวิจัย

จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ พบว่าสังคมบนคาบสมุทรเกาหลีในช่วงยุคสัมฤทธิ์และยุคเหล็กพัฒนาจากสังคมชนเผ่า แต่ละหมู่บ้าน แต่ละชนเผ่าได้มารวมตัวกัน และสถาปนาเป็นรัฐหรืออาณาจักร มีพื้นฐานความเชื่อแบบวิญญูณานิยมเป็นพื้นฐานการรับรู้ของผู้คนในสังคม ซึ่งความเชื่อดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมและใช้กำหนดบทบาทผู้นำของรัฐ ก่อนก่อตั้งรัฐซิลลาเทพเจ้าที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือฮวานอิน เทพเจ้าแห่งแสงผู้เป็นเทพเจ้าสูงสุดบนสวรรค์ การเป็นทายาทของเทพฮวานอิน หรือเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากเทพฮวานอิน และการมีอภินิหารที่เกี่ยวกับแสง คติดังกล่าวถูกนำมาสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้นำรัฐบนคาบสมุทรเกาหลีจนถึงยุคซิลลาตอนต้นผ่านตำนานการเกิดของผู้นำต่าง ๆ คำเรียกขานตำแหน่งของผู้นำก่อนที่อาณาจักรซิลลาจะรับอิทธิพลจากจีนก็แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย คำเรียกตำแหน่งผู้นำ ‘คอซอกัน’ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเทพยุคแรก เพราะเมื่อมนุษย์ยุคแรกก่อไฟเป็นวิวัฒนาการจึงค่อย ๆ ถือกำเนิดขึ้น ผู้นำในยุคนั้นจึงต้องเป็นผู้ที่มาพร้อมกับแสงสว่าง ซึ่งเป็นการสนองต่อความเชื่อของประชาชน คำเรียกตำแหน่งผู้นำ ‘ซาซาอุง’ ผู้นำเริ่มมีสถานะเป็นมูตังหรือคนทรงมากกว่าเป็นทายาทจากสวรรค์โดยตรง แสดงให้เห็นว่าผู้นำเริ่มมีสถานะเป็นตัวกลางระหว่างมนุษย์กับเทพ และเป็นหัวหน้าในการจัดพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษมากกว่าแสดงอภินิหารด้วยตัวเอง หลังจากผู้นำรัฐเลิกใช้คำว่าซาซาอุง แล้วเปลี่ยนไปใช้คำเรียกขาน ‘อืซาก็ม’ แทน สถานะของผู้นำที่พ่วงคำเรียกนี้ไม่ได้เน้นความเป็นผู้มีอภินิหารหรือเป็นผู้นำพิธีกรรมอย่างเคย แต่เน้นสถานะของผู้อาวุโส และวิธีที่ใช้คัดเลือกผู้นำที่พ่วงด้วยคำเรียกอืซาก็มนี้ใช้เมื่อผู้นำคนก่อนหน้าไม่มีทายาทสืบทอดบัลลังก์ จากแต่เดิมที่เคยสืบทอดอำนาจผ่านสายตระกูล การเมืองสังคมชนเผ่าบนคาบสมุทรเกาหลีในช่วงตั้งแต่ค.ศ. 24 เป็นต้นไปจึงเริ่มมีการโยกย้ายเปลี่ยนสายตระกูลที่ได้ขึ้นมามีอำนาจ ก่อนที่สายตระกูลคิมจะเริ่มผูกขาดอำนาจทางการเมือง กอปรกับอาณาจักรซิลลาเริ่มเจริญสัมพันธ์มิตรกับราชวงศ์จีน เมื่อเริ่มรับวัฒนธรรมจีนเข้ามาก็เปลี่ยนไปใช้คำเรียกขาน ‘วัง’ และเริ่มรับอิทธิพลศาสนาพุทธและขงจื้อเข้ามา ทำให้ความเชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในอาณาจักรซิลลาค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามหลังจากเริ่มใช้คำเรียกขาน ‘วัง’ สถานะกษัตริย์ของรัฐซิลลาก็ไม่มีสถานะเป็นทายาทของเทพเจ้าหรือเป็นมูตัง คนทรงอีกเลย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ดำรงค์ ฐานดี. **สังคมและวัฒนธรรมเกาหลี เรื่อง การเมืองเกาหลี**. ม.ป.ท. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

แดเนี่ยล ทิวดอร์, **มหัศจรรย์เกาหลี จากเก้าถ่านสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง, แปลจาก KOREA The Impossible Country, แปลโดย จูตีพงษ์ เหลืองอรุณเลิศ (กรุงเทพฯ: บุกส์เคป, 2565), 24-25.

ไพบูลย์ ปิตะเสน. **ประวัติศาสตร์เกาหลี : จากยุคเผ่าพันธุ์ถึงยุคสาธารณรัฐใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โปสท์บุ๊กส์, 2555

ภาษาต่างประเทศ

Andrew Eungi Kim. (2002). "Characteristics of Religious Life in South Korea : A Sociological Survey." in **Review of Religious Research**, 291-310. n.p. Springer.

Arevik Khachaturian. **An Investigation on the History and Structure of Korean Shamanism**. Prague: n.p. 2015.

Chongsuh Kim. (2010). "The Concept of "Korean Religion" and Religious Studies in Korea." in **Journal of Korean Religions**, 23-41. n.p. Sogang University

Cultural Heritage Administration, **삼국사기**, Accessed February 17, 2023. Available from https://www.heritage.go.kr/heri/cul/culSelectDetail.do?VdkVgwKey=12,07230000,11&pageNo=1_1_1_0

Encyclopedia of Korean Culture, **고구려 (高句麗)**, Accessed February 17, 2023. Available from <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0003323>

Encyclopedia of Korean Culture, **가야 (加耶)**, Accessed February 17, 2023. Available from <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0000257>

Encyclopedia of Korean Culture, **선도산성모설화**, Accessed February 17, 2023. Available from <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0028661>

Jung Young Lee. (1973). "Concerning the Origin and Formation of Korean Shamanism." in **Numen**, 135-159. n.p. Brill

- Kyoim Yun. (2015). “The Economic Imperative of UNESCO Recognition: A South Korean Shamanic Ritual.” in **Journal of Folklore Research**, 181-198. n.p. Indiana University Press
- Mark Cartwright, **Samguk Yusa**, Accessed February 17, 2023. Available from https://www.worldhistory.org/Samguk_Yusa/
- 김창식, **[경주를 읽는다] 박혁거세 어머니 신격화 성모설화 간직**, Accessed February 22, 2023. Available from <http://www.ksilbo.co.kr/news/articleView.html?idxno=245128>
- 우리 역사넷, **박혁거세, 신라의 첫 임금이 되다**, Accessed February 7, 2023. Available from http://contents.history.go.kr/mobile/eh/view.do?levelId=eh_n0020_0010&code=
- 우리 역사넷, **선도산 성모 설화와 불교-도교 신앙**, Accessed February 19, 2023. Available from http://contents.history.go.kr/front/hm/view.do?levelId=hm_026_0030
- 우리 역사넷, **거서간**, Accessed February 7, 2023. Available from http://contents.history.go.kr/front/tg/view.do?treelId=0100&levelId=tg_001_0530
- 우리 역사넷, **차차웅**, Accessed February 7, 2023. Available from http://contents.history.go.kr/front/tg/view.do?treelId=0100&levelId=tg_001_0920
- 우리 역사넷, **이사금**, Accessed February 7, 2023. Available from http://contents.history.go.kr/front/tg/view.do?treelId=0100&levelId=tg_001_0800
- 우리 역사넷, **마립간**, Accessed February 7, 2023. Available from http://contents.history.go.kr/front/tg/view.do?treelId=0100&levelId=tg_001_0680